

Dim Zupan

VES SVET JE IGRISČE

Na drugi strani tega, kar počnem, je konzument, tisti, kateremu je moje prizadevanje namenjeno. Rodil se je, njegova zavest se je hitro razvijala iz vegetativnega doživetja pri dojenčku do prvih radovednosti glede zvoka, oblike in barv in prišel je do stopnje, ko je razumel in nato tudi izgovoril prve besede. Besede so gradivo, ki ga uporabljam pri svojem delu, to je torej obdobje, ko lahko otroka prvič nagovorim. Pojavim se v senci ilustratorja in ponavadi zabeležim tisto, kar je razpoznavno na sliki. Od tod naprej besede v zgodbi žive samostojno, še so lahko podprte z ilustracijami, lahko nastopajo povsem enakopravno z njimi, vendar pa lahko obstoje tudi brez njih. Prve zgodbe otroku berejo starejši, ki že obvladajo večščino, otrok je povsem odvisen od njihove izbire in okusa. V mali šoli se nauči črkovati, v nižjih razredih osnovne šole pa več ali manj tekoče brati in je prvič sposoben vsaj delno sam izbirati čtivo, čeprav ga vseskozi poskušajo usmerjati tako šola kot starši. Z vsakim letom, ki ga dopolni, se mladi bralec otresa vplivov okolice in si izoblikuje sam svoj okus. Ta proces poteka pri različnih otrocih v različnih obdobjih, tako nekatere knjiga pritegne že zelo zgodaj, nekatere pa nikoli. To je čas tako imenovanega pravega otroštva, otrokom se odpira neomejen domišljjski in pravljичni svet in to je področje, ki je z literarnega vidika najgostejše pokrito. Sledi mu predadolescentno obdobje, ki že kaže močno deficitarno zanimanje avtorjev, še bolj skopo pa je obdelana sama adolescenca, kjer lahko dela domačih avtorjev, ki obravnavajo to občutljivo obdobje mladega človeka, preštejemo na prste. Od tod naprej pa vse do smrti avtor nagovarja svet odraslih.

Zgornji kratek oris sem navedel, ker me kot avtorja zanima celoten razpon človeškega druženja z literaturo, od najnežnejših trenutkov do pozne starosti. Glede na tematiko revije bom podal nekaj razmišljanj le o delih, ki so namenjena otrokom in mladini, ki tvorijo tudi glavnino mojih do sedaj izdanih knjig in me pretežno uvrščajo med mladinske avtorje.

Dejstvo je, da smo bili vsi odrasli nekoč otroci, dejstvo je, da nismo vsi odrasli enako odrasli, vprašanje pa je, koliko smo odrasli še otroci. Še otroci, ne otročji, ne patološki mamini sinovi, ne starostno pootročeni.

Ne bom izgubljal besed o tako imenovanih mladih starcih in starih mladcih, iz izkušenj pa vsi vemo, da obstajajo ogromne razlike pri mentalnem in fizičnem staranju posameznikov. Od kod pripovedujem zgodbo, se vprašam? Od zgoraj iz distance odraslega, od spodaj kot narejeno infantilen, ali iz sredine mene govori otrok, ki sem mu pustil preživeti?

Prepričan sem, da je avtorjevo otroštvo tista odločilna izkušnja, ki je podlaga za vsa njegova dela. Na tem mestu se sprašujem, v kolikšni meri je pomembno, kakšno je bilo to otroštvo. Kako razložiti termina srečno in nesrečno otroštvo? Ali v svojem skrajnem pojmovanju sploh obstajata? Kdaj je otrok resnično srečen ali nesrečen, kje zakolitičiti merila? Je eno izmed meril blagostanje, socialni status in na drugi strani revščina, pomanjkanje in socialno dno? Kako pomembna je otrokova čustvena komponenta? V kolikšni meri lahko okolje prodre v otroški svet, v katerem vladajo druga merila, največkrat takšna, ki jih odrasli ne opazimo, ker smo preveč obremenjeni s kruto logiko preživetja. Ali je igra z električnim vlakcem ali z najsodobnejšo kibernetično igračo bolj osrečujoča kot igra z doma narejeno punčko iz cunj? In ne nazadnje me zanima, koliko imajo pri tem opraviti človeški možgani, ki imajo to čudovito sposobnost, da neprijetne dogodke porinejo v podzavest in jih prekrijejo s tančico pozabe? Da bi si lahko odgovoril, se zatečem v lastno otroštvo.

Rodil sem se leto po koncu vojne v politično in gospodarsko razburkanih in nestabilnih časih. Stanovali smo v Muzejski ulici v centru Ljubljane v gosposkem trosobnem stanovanju. Ko še nisem bil star tri leta, moj brat pa eno leto, so nekega jutra prišli oboroženi možje in odpeljali očeta za nekaj dni manj kot sedem let. Spomnim se materinih zaskrbljenih in obupanih oči, ko smo se z avtomobilom peljali v novo prebivališče, v vilo na rob mesta k stari materi. Kot smo kasneje izvedeli, je zaradi naše selitve izbruhnil na takratni Udbi manjši škandal, ker sta se dva uslužbenca sprla med seboj, kdo bo zasedel naše ukradeno stanovanje, menda zaradi telefonskega priključka, ki so bili takrat bolj redki. Na hiši stare mame se danes blešči spominski emblema ilegalnega »Radia kričač«, ki ga je gostila med okupacijo pod pretnjo takojšnje ustrelitve njenih prebivalcev, kar pa ni oviralo nove povojne oblasti, da ne bi v hišo pod pritiskom podtaknila nekaj podnajemnikov, tako da smo bili precej utesnjeni. Ta problem je ljudska oblast rešila na ta način, da so tudi mamo poslali na družbeno koristno delo za nekaj več kot dve leti. Niti oče niti mama nista doživela uradne rehabilitacije Stalinskih procesov, ki je sedaj v teku na istem sodišču, kjer sta bila obsojena. Z bratom sva torej ostala sama s staro mamo in njeno majhno pokojnino. Ko sem bil star pet let, nas je obiskala mamina sojetnica, ki je bila izpuščena nekaj mesecev prej. Bila je plavalasa kot moja mama in nikoli ni mogla pozabiti mojega vprašanja, ko je vstopila: »A si ti moja mama?« Res je, strašno sem pogrešal svoja starša, oče se je vrnil, ko sem že hodil v šolo.

Mislím, da so v mojem primeru podane vse komponente za tako imenovano nesrečno otroštvo. Pa še zdaleč ni tako. Z bratom, bratrancem in okoliškimi mulci smo živeli v svojem svetu, kjer smo materialno pomanjkanje nadoknadili z iznajdljivostjo in fantazijo, kjer smo lahko nabijali nogomet tudi z žogo, ki je bila že skoraj pretrgana na dvoje in kjer smo pridno nadoknadili pomanjkanje vitaminov na sosednjih vrtovih. Vse okoli nas je bilo igrišče, nedograjena hiša, ki so jo zidali v sosedstvu, ali pa senik sredi travnika v Mestnem logu, ali mlaka nekaj sto metrov naprej. Ko smo s svojih pohodov vsi blatni in včasih tudi raztrgani prišli domov, nas je pričakala topla dlan stare mame in mame, ko se je vrnila. Seveda smo bili tudi ozmerjani, redkeje tepeni, po mojem mnenju premalo. To, kar je bilo najpomembnejše, kar sem vseskozi občutil in šele kasneje v celoti razumel, je bila neizmerna in nesebična materina ljubezen, ki me je kot nevidna vila spremljala na vsakem koraku. Kaj so vse igrače in vsi gradovi sveta v primerjavi z njo? Že zelo zgodaj sem spoznal, da za srečo niso bistvene niti dobrine niti dogodki, ampak

pristni odnosi med ljudmi, ki slonijo na ljubezni in razumevanju. In kjer se ljudje dobro razumejo med seboj, tam so srečne tudi živali. Tako so tudi osnova mojih literarnih del odnosi med ljudmi, zanimajo me odzivi na čustvovanja z vsemi stiskami in padci, v katere smo ujeti, in z evforijami na drugi strani. Ves svet je igrišče in upošteva izkušnje iz svojega otroštva, je ves svet moja delavnica.

V Ljubljani, 25. V. 1997

Otrok in knjiga 44 (1997)